

Research Paper

Prediction of Aggression in Children based on Domestic Violence and Communication Patterns

Zhaleh Refahi^{*1}, Nasir Dastan², Hajji Ashrafi³

1. Assistant Professor, Department of Counseling, Marvdasht Branch, Islamic Azad University, Marvdasht, Iran

2. Assistant Professor, Department of Counseling, Fatemiyeh Institute of Higher Education, Shiraz, Iran

3. M.A. in Family Counseling, Marvdasht Branch, Islamic Azad University, Marvdasht, Iran

Citation: Refahi Z, Dastan N, Ashrafi H. Prediction of aggression in children based on domestic violence and communication patterns. Quarterly Journal of Child Mental Health. 2020; 7(2): 55-65.

doi <http://dx.doi.org/10.29252/jcmh.7.2.6>

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Keywords:

Aggression in children, domestic violence, family communication patterns

Background and Purpose: During the recent years, different types of aggression have been one of the most common behavioral problems in children. The surrounding environment and exposure to effective behavioral patterns play important roles in shaping the child's behavior. Considering the necessity of having exact knowledge of the factors influencing the aggressive behaviors, the present research was conducted to predict the aggression in children based on domestic violence and communication patterns.

Method: The research was a descriptive-correlational study. The study population included all the male and female students of the public primary schools in Shiraz in the academic year of 2019-2020. A sample of 136 students was selected by multi-stage cluster sampling. Aggression Questionnaire (Buss & Perry, 1992), Child Exposure to Domestic Violence Scale (Edleson, Johnson, & Shin, 2007) and Family Communication Patterns Questionnaire (Ritchie & Fitzpatrick, 1990) were used to collect the data. By using SPSS Statistics 22, data were analyzed by mean, standard deviation, and regression analysis.

Results: Results of regression analysis showed that combination of children's exposure to parental conflict, exposure to violence in school or neighborhood, and conformity orientation is the best predictor of aggression in children, which explains 65% of its variance in total.

Conclusion: Based on the results of this study, it can be concluded that aggression in children can be explained by factors in the family like parental conflict and factors outside the family like the school environment. Implications of the results obtained are discussed in the article.

Received: 17 Mar 2020

Accepted: 13 Jun 2020

Available: 20 Sep 2020

* **Corresponding author:** Zhaleh Refahi, Assistant Professor, Department of Counseling, Marvdasht Branch, Islamic Azad University, Marvdasht, Iran.

E-mail addresses: Dr.refahi@miau.ac.ir

مقاله پژوهشی

پیش‌بینی پرخاشگری کودکان بر اساس خشونت خانگی و الگوهای ارتباطی

ژاله رفاهی^{۱*}، نصیرداستان^۲، حاجی اشرفی^۳

۱. استادیار گروه مشاوره، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران

۲. استادیار گروه مشاوره، مؤسسه آموزش عالی فاطمیه، شیراز، ایران

۳. کارشناسی ارشد رشته مشاوره خانواده، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران

مشخصات مقاله

چکیده

کلیدواژه‌ها:

پرخاشگری کودکان،

خشونت خانگی،

الگوهای ارتباطی خانواده

زمینه و هدف: یکی از مشکلات رفتاری شایع کودکان در سال‌های اخیر پرخاشگری به شکل‌های مختلف است. محیط زندگی کودک و رویارویی با الگوهای رفتاری موثر، نقش مهمی در شکل‌گیری رفتار کودک دارد. با توجه به ضرورت شناخت دقیق عوامل مؤثر بر رفتارهای پرخاشگرانه، پژوهش حاضر با هدف پیش‌بینی پرخاشگری کودکان بر اساس خشونت خانگی و الگوهای ارتباطی انجام شد.

روش: طرح پژوهش حاضر از نوع توصیفی-همبستگی است. جامعه آماری این مطالعه شامل تمامی دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع ابتدایی مدارس دولتی شهر شیراز در سال تحصیلی ۹۸-۹۹ بود که ۱۳۶ دانش‌آموز به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای به عنوان نمونه مورد مطالعه انتخاب شده‌اند. پرسشنامه پرخاشگری (باس و پری، ۱۹۹۲)، پرسشنامه خشونت خانگی (ادلسون، جانسون و شین، ۲۰۰۷) و پرسشنامه الگوهای ارتباطی خانواده (ریچی و فیتزپاتریک، ۱۹۹۰) به عنوان ابزارهای این پژوهش برای جمع‌آوری داده‌ها، استفاده شدند. داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS22 و با روش‌های میانگین، انحراف استاندارد، و تحلیل رگرسیون، تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌ها: نتایج تحلیل رگرسیون گام به گام نشان داد که ترکیب سه متغیر رویارویی با مشاخره والدین، رویارویی با خشونت در محله یا مدرسه، و جهت‌گیری هموایی، بهترین پیش‌بینی‌کننده پرخاشگری کودکان هستند که در مجموع ۶۵ درصد واریانس آن را تبیین می‌کنند.

نتیجه‌گیری: بر اساس یافته‌های این مطالعه می‌توان نتیجه گرفت که پرخاشگری کودکان به وسیله عواملی هم در سطح خانواده مانند مشاخره والدین و هم در سطح خارج از خانه مانند محیط مدرسه، قابل تبیین است. استلزامات نتایج به دست آمده در مقاله مورد بحث قرار گرفته است.

دریافت شده: ۹۸/۱۲/۲۷

پذیرفته شده: ۹۹/۰۳/۲۴

منتشر شده: ۹۹/۰۶/۳۰

* نویسنده مسئول: ژاله رفاهی، استادیار گروه مشاوره، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران.

رایانامه: Dr.refahi@miau.ac.ir

تلفن: ۰۷۱-۴۳۱۱۲۲۰۱

مقدمه

یکی از رفتارهای دوران کودکی که مشکلی اساسی در حیطه بهداشت روان در سراسر جهان به خصوص در سال‌های اخیر محسوب می‌شود، پرخاشگری^۱ است (۱). روان‌شناسان اجتماعی عمل پرخاشگری را رفتاری آگاهانه می‌دانند که هدفش ایجاد درد و رنج جسمانی یا روانی است (۲). در سال‌های نخستین زندگی، پرخاشگری، مشکلات بسیاری مانند خودپنداشت^۲ ضعیف (۳ و ۴)، طرد از سوی همسالان (۵)، عملکرد تحصیلی ضعیف، برانگیختگی، و برون‌ریزی^۳ (۶ و ۷) را به دنبال دارد. پرخاشگری، مفهوم پیچیده‌ای است که از یک سو تحت تأثیر عوامل موقعیتی و روان‌شناختی، و از سویی دیگر تحت تأثیر عوامل ژنتیکی است (۸). محیط خانواده یکی از عوامل مرتبط با رفتار پرخاشگرانه در کودکان در نظر گرفته می‌شود (۹). خانواده، بافت اصلی تحول کودک است و عوامل خانوادگی تا حد زیادی پیش‌بینی کننده برخی ویژگی‌های فردی کودک، مزاج^۴ کودک، حوادث زندگی، بروز سازش‌نا یافتگی‌های تحولی، و آسیب‌های روان‌شناختی است (۱۰). رابطه متقابلی بین محیط خانوادگی ناآرام و خشن و رفتارهای مشکل ساز کودکان وجود دارد (۱۱). خشونت خانگی^۵ عبارت از اعمال فشار و زورگویی یک عضو خانواده است که به طور جدی زندگی، سلامت جسمی، انسجام روان‌شناختی، یا آزادی عضو دیگر را در معرض خطر قرار می‌دهد (۱۲). کودکان شاهد خشونت، قربانیان خاموش یا نامرئی خشونت هستند؛ والدین اغلب تصور می‌کنند که کودکان آنها به آن میزان از تحول ذهنی نرسیده‌اند که آنچه را می‌بینند به ذهن بسپارند؛ در صورتی که برخی مطالعات نشان می‌دهند که کودکان حتی در یک سالگی به شکل غیر کلامی اثرات رویارویی با خشونت میان والدین خود را به صورت آشفتگی‌های خواب، آشفتگی‌های خلقی و مشکلاتی در تعامل با همسالان و نشانه‌های آسیب پس از سانحه نشان می‌دهند (۱۳).

محیط خانواده و شیوه تعامل افراد خانواده با یکدیگر نقش عمده‌ای در رشد و پرورش ویژگی‌های شخصیتی، باورها، و رفتارهای کودکان

بازی می‌کند (۱۴)؛ به بیان دیگر تحول مطلوب و سالم فرزندان در تمام ابعاد روانی- اجتماعی ناشی از ارتباط موثر با والدین است (۱۵). اختلال در عملکرد نظام خانواده، موجب اختلال در رفتار اعضای آن می‌شود؛ به طوری که وجود الگوهای نامناسب در خانواده، روابط نادرست والدین با کودک از نظر مهرورزی و عاطفی، روابط خانوادگی گسسته و ناپایدار و عدم انسجام بین اعضای خانواده، تأثیرات مخربی در روحیه کودک به جا می‌گذارد (۱۶). نتایج مطالعات متعدد نشان داده‌اند تعارضات بین فردی اعضای خانواده، خشونت‌های خانگی، و استفاده از تنبیه برای رفتارهای منفی، سطح نظارت والدین، شیوه‌های ارتباطی اعضای خانواده، شیوه‌های منفی، ناکارآمد و ضعیف والدگری^۶، و ادراک منفی فرزندان از محیط خانواده به طور مستقیم بر رفتارهای مشکل ساز و سازش‌نا یافتگی آنها تأثیر می‌گذارد (۲). همچنین رفتار پرخاشگرانه در بزرگسالی تحت تأثیر متغیرهای فردی، خانوادگی، و اجتماعی است (۱۷). طبق مطالعات انجام شده، سبک‌های والدگری که در آن از پرخاشگری جسمی، کلامی، و رفتار خصمانه استفاده می‌شود، با واکنش‌های پرخاشگرانه و تحریک‌آمیز کودکان در ارتباط است؛ بنابراین، سبک‌های والدگری منفی و محیط ناکارآمد خانواده با پرخاشگری فعال^۷ و واکنشی^۸ فرزندان همراه هستند (۱۸).

از مدل‌های مطرح شده در زمینه خانواده که به شیوه تعاملات در خانواده می‌پردازد، مدل الگوی ارتباطی خانواده^۹ است. این الگو بر اساس رمزگردانی و رمزگشایی پیام‌هایی که بین افراد خانواده رد و بدل می‌شود، شکل گرفته و در نحوه به کارگیری داده‌ها در روابط اعضای خانواده مورد استفاده قرار می‌گیرد (۱۹). الگوهای ارتباطی خانواده بیش از اینکه یک خصیصه شخصیتی باشد، حاصل تجارب ناشی از تعاملات خانوادگی است. مطابق با نظریه فیتزپاتریک دو الگوی کلی ارتباطی خانواده شامل شیوه گفت‌و شنود^{۱۰} و همنوایی^{۱۱} است. در شیوه گفت‌و شنود اعضای خانواده به تعاملات خودانگیخته و مشارکت در مباحث و ابراز ایده‌های جدید تشویق می‌شوند (۲۰) در این روی آورد،

7. Active
8. Reactive
9. Family communication pattern
10. Conversation
11. Conformity

1. Aggression
2. Self-concept
3. Externalizing
4. Temperament
5. Domestic violence
6. Parenting

اهمیت و ضرورت خاصی برخوردار است. نتایج این پژوهش می‌تواند در برنامه‌های آموزش خانواده و توانمندسازی والدین مورد استفاده قرار گیرد و برای روان‌شناسان کودک، مشاوران، و روان‌شناسان اجتماعی در جهت آگاهی‌بخشی تخصصی، مفید واقع شود. بنابراین پژوهش حاضر با هدف پیش‌بینی پرخاشگری کودکان بر اساس خشونت خانگی و الگوهای ارتباطی انجام شد.

روش

الف) طرح پژوهش و شرکت‌کنندگان: روش این پژوهش توصیفی، از نوع همبستگی است. جامعه آماری این مطالعه، شامل تمامی دانش‌آموزان مدارس ابتدایی دوره دوم (پایه‌های چهارم، پنجم، و ششم) شهر شیراز در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۳۹۸ بودند. بدین ترتیب که از بین نواحی چهارگانه آموزش و پرورش به تصادف یک ناحیه (ناحیه دو) و از بین مدارس ابتدایی (دخترانه و پسرانه) آن ناحیه به تصادف ۴ مدرسه ابتدایی (دخترانه و پسرانه) انتخاب شدند و از بین کلاس‌های پایه چهارم، پنجم و ششم آن مدارس به تصادف از هر مدرسه یک کلاس و در مجموع ۱۳۶ نفر به عنوان نمونه مورد مطالعه انتخاب شدند. لازم به ذکر است که در این پژوهش هر دو جنس دختر و پسر مورد توجه قرار گرفتند. ملاک تعیین حجم نمونه در این مطالعه، فرمول ارائه شده توسط فیدل و تاباکنیک بوده است که ۸ برابر تعداد متغیرهای پیش‌بین بعلاوه ۵۰ را برای مطالعات همبستگی پیشنهاد دادند (۲۹). معیارهای ورود به پژوهش شامل رضایت کامل (دانش‌آموز و والدین) جهت شرکت در پژوهش و تحصیل در دوره دوم دبستان؛ و معیارهای خروج از پژوهش شامل عدم همکاری از سوی دانش‌آموز، زندگی با سرپرستی غیر از پدر و مادر، زندگی با تک والد، و مصرف داروهای روان‌پزشکی بود. لازم به ذکر است با توجه به دستورالعمل، پرسشنامه‌ها توسط دانش‌آموزان تکمیل شد. در این پژوهش، ۳۱/۳ درصد دانش‌آموزان در پایه چهارم، ۳۰/۴ درصد در پایه پنجم، و ۳۸/۳ درصد در پایه ششم مشغول به تحصیل بودند. از نظر تحصیلات والدین، کمترین تعداد دارای تحصیلات دکترا و بالاتر (۰/۸ درصد) و بیشترین میزان دارای تحصیلات دیپلم و پایین‌تر (۶۲ درصد) بودند. میانگین سنی دانش‌آموزان شرکت‌کننده در پژوهش ۱۱/۱

جوی ایجاد می‌شود که همه اعضای خانواده تشویق می‌شوند که به صورت آزاد در تعاملات، پیرامون موضوعات مختلف شرکت کنند (۲۱) و در شیوه‌های، خانواده بر اعضا برای یکسان‌سازی گرایش‌ها، ارزش‌ها، و باورها فشار وارد می‌آورد (۲۰) و اصولاً ارتباط در این خانواده‌ها منعکس‌کننده اطاعت از والدین و بزرگسالان است (۲۲). نتایج یک مطالعه با هدف بررسی تأثیر الگوهای ارتباطی خانواده روی پرخاشگری نشان داد فرزندان خانواده‌های کثرت‌گرا^۱ (میزان گفت‌وشنود بالا و همنوایی پایین) در مقایسه با خانواده‌های محافظت‌کننده^۲ (میزان گفت‌وشنود پایین و همنوایی بالا)، پرخاشگری کلامی پایین‌تری از خود نشان می‌دهند (۲۳). همچنین نتایج مطالعه هنبرگر، وارگا، مودی و تولن نشان داد که میان عملکرد خانواده و پرخاشگری جسمانی فرزندان، رابطه منفی و معناداری وجود دارد (۲۴). در مطالعه ایسکیوسا نتایج نشان داد دانش‌آموزانی که در محیط مدرسه در رابطه با همسالان رفتارهای زورگویانه انجام می‌دادند، از سطح بالای زورگویی و بدرفتاری در محیط خانوادگی برخوردار بودند (۲۵). همچنین جوریلز و مک‌دونالد در پژوهشی با هدف بررسی مشکلات سازش‌یافتگی در کودکان نشان دادند که بین خشونت مشاهده شده در خانواده و پرخاشگری و مشکلات سازش‌یافتگی کودکان، رابطه مثبتی وجود دارد (۲۶).

در چند دهه گذشته پرخاشگری دوران کودکی یکی از گسترده‌ترین موضوعات پژوهشی در تحول کودک بوده است. آنچه باعث توجه پژوهشگران به موضوع پرخاشگری شده است، اثر نامطلوب آن بر رفتارهای بین‌فردی و همچنین اثر ناخوشایند آن بر حالات درونی و روانی فرد است (۲۷). نتایج مطالعات طولی نشان داده‌اند که پرخاشگری در دوران کودکی، عامل مهمی است که بر مسائل روان‌شناختی، هیجانی، و اجتماعی آینده کودک، اثر می‌گذارد (۲۸).

با توجه به اینکه درونی شدن مشکلات رفتاری مانند پرخاشگری در سنین پایین، عاملی برای آسیب‌های متعددی مانند اختلال در عملکرد تحصیلی، سازش‌یافتگی اجتماعی، و زندگی خانوادگی در دوران نوجوانی و بزرگسالی است (۱۵ و ۲۸) و از آن جایی که روابط آشفته و غیرمعمول درون خانواده، به رفتارهای نابهنجار مانند پرخاشگری می‌انجامد (۲۳)، به نظر می‌رسد پرداختن به پرخاشگری کودکان از

سال بود. همچنین طبقه اقتصادی در این پژوهش به وسیله پرسش از میزان درآمد خانواده، بررسی شد؛ به طوری که ۱۷ درصد از افراد مورد مطالعه از طبقه اقتصادی پایین، ۵۷ درصد از طبقه اقتصادی متوسط، و ۲۶ درصد از طبقه اقتصادی بالا بودند.

(ب) ابزار

۱. پرسشنامه پرخاشگری باس و پری^۱ (۱۹۹۲): این مقیاس دارای ۲۹ گویه است که پرخاشگری کودکان را به صورت مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت (از ۱= کاملاً من را توصیف نمی‌کند تا ۵= کاملاً من را توصیف می‌کند)، مورد سنجش قرار می‌دهد. در صورتی که نمرات پرسشنامه بین ۲۹ تا ۵۸ باشد، پرخاشگری به میزان خیلی کم و در صورتی که نمرات بالای ۸۷ باشد، تا حد زیادی گویای میزان رفتار بالای پرخاشگری است. نتایج تحلیل روان‌سنجی باس و پری نشان داده است که این پرسشنامه از همسانی درونی ۰/۸۹ برخوردار است همچنین نتایج تحلیل عامل اکتشافی از روش مؤلفه‌های اصلی نشان‌دهنده روایی مطلوب پرسشنامه بود (۳۰). سامانی در پژوهشی ضریب پایایی این پرسشنامه را به شیوه بازآزمایی ۰/۷۸ گزارش کرد. او این پرسشنامه را دارای اعتبار و روایی مناسبی برای تشخیص و پژوهش در تناسب با فرهنگ ایران معرفی کرد. همبستگی بالا میان عوامل چهارگانه استخراج شده با نمره کل پرسشنامه و همبستگی ضعیف با چهار عامل خشم، پرخاشگری، رنجیدگی، و بدگمانی با یکدیگر نشانگر روایی همگرا و واگرای عوامل برگرفته از پرسشنامه در مطالعه ایشان بوده است (۳۱).

۲. پرسشنامه خشونت خانگی^۲ (۲۰۰۷): نسخه اصلی این پرسشنامه توسط ادلسون، جانسون و شین ساخته شده و هدف آن اندازه‌گیری درجه رویارویی با شکل‌های مختلف خشونت در کودکان از ابعاد مختلف است. همچنین این پرسشنامه در جامعه ایرانی توسط رفیعی، رحیمی، وامقی و سجادی، اعتباریابی شد. مؤلفه‌های مستخرج از نسخه اعتباریابی شده در جامعه ایرانی، شامل: مؤلفه رویارویی با خشونت پدر علیه مادر (گویه‌های ۳، ۴، ۶، ۷، ۸ و ۹)؛ رویارویی با خشونت در محله یا مدرسه (گویه‌های ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳ و ۲۴)؛ مواجهه با مشاجره والدین

(گویه‌های ۱، ۲ و ۵)؛ درگیری کودک در خشونت والدین (گویه‌های ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴ و ۱۵)؛ خشونت بزرگسالان علیه کودک (گویه‌های ۲۷، ۲۸، ۲۹ و ۳۰)؛ رویارویی با عوامل خطرزای زندگی (گویه‌های ۱۶، ۱۷ و ۱۸)؛ و رویارویی با خشونت از طریق استفاده از فناوری‌های تصویری خشونت‌بار (گویه‌های ۲۵ و ۲۶) است. شیوه نمره‌دهی این مقیاس بر اساس طیف لیکرت چهار گزینه‌ای (هرگز: صفر؛ گاهی اوقات: ۱؛ اغلب: ۲؛ تقریباً همیشه: ۳) است. حداقل امتیاز ممکن صفر و حداکثر ۹۰ است. نمره بین صفر تا ۳۰ یعنی رویارویی فرد با خشونت خانگی، کم است؛ نمره بین ۳۰ تا ۴۵ یعنی رویارویی فرد با خشونت خانگی، متوسط است؛ و نمره بالاتر از ۴۵ یعنی رویارویی فرد با خشونت خانگی، زیاد است. نتایج سنجش روایی همگرای مقیاس، بین نمرات مقیاس رویارویی با خشونت خانگی و مقیاس "چیزهایی که من دیده‌ام و شنیده‌ام"^۳ در پژوهش آمایا جکسون (۱۹۹۸) نشان داد همبستگی مثبت و معناداری بین هر دو سطح وجود دارد. همچنین همسانی درونی ۰/۵۹ تا ۰/۸۵ برای خرده‌مقیاس‌های این ابزار گزارش شده است (۳۲). در پژوهشی روایی و پایایی این پرسشنامه مورد بررسی قرار گرفت که طی آن اجرای همزمان مقیاس مواجهه با خشونت خانگی با پرسشنامه خشونت جسمی والدین شا و کراز (۲۰۰۲) حاکی از روایی همگرای قابل قبول این مقیاس بوده است. همچنین برای بررسی اعتبار این مقیاس از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد و مقدار ۰/۸۶ برای آن به دست آمد که مطلوب است (۳۳).

۳. پرسشنامه الگوهای ارتباطی خانواده ریچی و فیتزپاتریک^۴ (۱۹۹۰): این ابزار یک پرسشنامه خودسنجی است و میزان موافقت یا عدم موافقت پاسخ‌دهنده را با ۲۶ گویه که درباره وضعیت ارتباطات خانواده وی هستند در دامنه ۵ درجه‌ای، مورد سؤال قرار می‌دهد. نمره ۴ معادل کاملاً موافقم و نمره صفر معادل کاملاً مخالفم است. ۱۵ گویه اول مربوط به بعد جهت‌گیری گفت‌وگوشنوده^۵ و ۱۱ گویه بعدی مربوط به جهت‌گیری همنوایی^۶ هستند. هر آزمودنی دو نمره از این ابزار به دست می‌آورد. نمره بیشتر در هر مقیاس به این معناست که آزمودنی در خانواده خود به

1. Buss and Perry's aggression questionnaire
2. Domestic violence questionnaire
3. Things I've heard and seen (THIS)

4. Fitzpatrick & Ritchie family communication model questionnaire
5. Conversation-orientation
6. Conformity-orientation

و پرسشنامه‌های این مطالعه ضمن توضیح هدف‌های پژوهش و اطمینان از کسب رضایت هم از کودک و هم از والدین، اجرا شد. همچنین دیگر ملاحظات اخلاقی مانند رعایت اصل رازداری، آزاد بودن برای انصراف از شرکت در مطالعه در هر مرحله از انجام پژوهش و نظایر آن به طور کامل در این مطالعه رعایت شد. در نهایت داده‌های جمع‌آوری شده، با ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه به وسیله نرم افزار آماری SPSS22 انجام شد.

یافته‌ها

در جدول ۱ شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش اعم از کمینه، بیشینه، میانگین، و انحراف معیار گزارش شده‌اند. همچنین برای بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها از آزمون چولگی و کشیدگی استفاده شد که این شاخص‌ها در جدول ۱ گزارش شده‌اند.

ترتیب جهت‌گیری گفت‌و شنود یا همنوایی بیشتری را ادراک می‌کند. حداقل امتیاز ممکن این پرسشنامه ۰ و حداکثر نمره آن ۶۰ است. نمره بین صفر تا ۲۰ یعنی ادراک جهت‌گیری گفت‌و شنود در فرد کم است؛ نمره بین ۲۰ تا ۳۰ یعنی ادراک جهت‌گیری گفت‌و شنود در فرد متوسط است؛ و نمره بالاتر از ۳۰ یعنی ادراک جهت‌گیری گفت‌و شنود در فرد زیاد است. فیتزباتریک و ریچی در سال ۱۹۹۷ در مطالعه‌ای مقدار آلفای کرونباخ مقیاس جهت‌گیری همنوایی را ۰/۸۹ و مقدار آلفای کرونباخ مقیاس جهت‌گیری گفت‌و شنود را در دامنه ۰/۸۴ تا ۰/۹۲ گزارش کردند (۳۴). در ایران بررسی ضریب اعتبار این ابزار به روش محاسبه ضریب آلفای کرونباخ و شیوه بازآزمایی حاکی از اعتبار مطلوب این ابزار بود. در مورد مقیاس جهت‌گیری گفت‌و شنود، ضریب آلفای کرونباخ برابر ۰/۸۷ و در مورد مقیاس جهت‌گیری همنوایی برابر با ۰/۸۱ گزارش شده است (۳۵).

ج) روش اجرا: پس از کسب مجوزهای لازم از اداره آموزش و پرورش استان فارس افراد نمونه به شرح ارائه شده در بخش روش، انتخاب شدند

جدول ۱: شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	کمینه	بیشینه	میانگین	انحراف استاندارد	چولگی	کشیدگی
مواجهه با خشونت پدر علیه مادر	۰	۱۷	۹/۳۳	۳/۷۵	-۰/۲۹	-۰/۴۵
مواجهه با خشونت در محله یا مدرسه	۰	۱۶	۷/۴۳	۳/۷۵	۰/۲۱	-۰/۵۹
مواجهه با مشاجره والدین	۰	۹	۳/۲۶	۲/۲۱	۰/۳۱	-۰/۶۴
درگیری کودک در خشونت والدین	۰	۱۵	۷/۹۶	۳/۳۷	۰/۰۶	-۰/۲۳
خشونت بزرگسالان علیه کودک	۱	۱۲	۶/۳۱	۲/۶۴	-۰/۰۲	-۰/۷۹
مواجهه با عوامل خطرزای زندگی	۰	۹	۴/۲۹	۱/۹۶	۰/۰۱	-۰/۳۵
مواجهه با خشونت از طریق استفاده از فناوری‌های تصویری خشونت‌بار	۰	۶	۳/۲	۱/۷۲	۰/۱۸	-۰/۷۳
جهت‌گیری گفت و شنود	۴	۵۱	۲۷/۶۳	۹/۴۳	۰/۰۹	۰/۰۷
جهت‌گیری همنوایی	۵	۴۳	۲۱/۹۶	۷/۹	۰/۳۲	-۰/۱۶
پرخاشگری	۳۵	۱۳۱	۷۵/۱۴	۱۹/۳۴	۰/۳۴	-۰/۲۲

شاخص تحمل واریانس متغیر پرخاشگری ۰/۹۷ و همچنین مقدار عامل تورم واریانس ۱/۰۰۴ به دست آمد. با توجه به اینکه شاخص تحمل واریانس نزدیک به ۱ و عامل تورم واریانس کمتر از ۲ است، پس فرض هم خطی متغیر مستقل پژوهش رد شد؛ بنابراین، می‌توان به منظور تعیین پیش‌بینی پرخاشگری بر اساس خشونت خانگی و الگوهای ارتباطی از رگرسیون استفاده کرد. برای بررسی رابطه ابعاد خشونت

با توجه به جدول ۱، قدر مطلق چولگی و کشیدگی برای تمامی متغیرها کمتر از ۱ است؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که توزیع متغیرها نرمال بوده و می‌توان از آزمون‌های پارامتریک مانند ضریب همبستگی گشتاوری پیرسون و رگرسیون چندگانه استفاده کرد. مفروضه استقلال خطاها با استفاده از آماره دوربین واتسون بررسی شد که مقدار آن ۱/۹۵ به دست آمد که نشان‌دهنده برقراری این پیش‌فرض است.

خانوادگی و الگوهای ارتباطی با پرخاشگری از ضریب همبستگی گشتاوری پیرسون استفاده شد. در جدول ۲ همبستگی بین ابعاد خشونت خانوادگی و الگوهای ارتباطی با پرخاشگری گزارش شده‌اند.

جدول ۲: ماتریس همبستگی بین ابعاد خشونت خانگی و الگوهای ارتباطی با پرخاشگری

شماره	متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
۱	رویارویی با خشونت پدر علیه مادر										
۲	رویارویی با خشونت در محله یا مدرسه	۰/۲۶ ^{۰۰}									
۳	رویارویی با مشاخره والدین	۰/۳۹ ^{۰۰}	۰/۳۴ ^{۰۰}								
۴	درگیری کودک در خشونت والدین	۰/۱۱	۰/۲۹ ^{۰۰}	۰/۲۷ ^{۰۰}	۱						
۵	خشونت بزرگسالان علیه کودک	۰/۱۳	۰/۱۱	۰/۲۷ ^{۰۰}	۰/۱۵	۱					
۶	رویارویی با عوامل خطرزای زندگی	۰/۱۹ ^۰	۰/۱۷ ^۰	۰/۱۵	۰/۰۴	۰/۰۵	۱				
۷	رویارویی با خشونت از طریق استفاده از فناوری‌های تصویری خشونت‌بار	۰/۲۹ ^{۰۰}	۰/۳۵ ^{۰۰}	۰/۴۱ ^{۰۰}	۰/۳۲ ^{۰۰}	۰/۲۳ ^{۰۰}	۰/۰۵	۱			
۸	جهت‌گیری گفت‌و شنود	-۰/۱۵	-۰/۱۵	۰/۲۴ ^{۰۰}	-۰/۱۳	۰/۰۹	-۰/۱۰	-۰/۲۳ ^{۰۰}	۱		
۹	جهت‌گیری همنوایی	۰/۲۱ ^۰	۰/۳۱ ^{۰۰}	۰/۳۸ ^{۰۰}	۰/۱۷ ^۰	۰/۰۹	۰/۱۱	۰/۱۸ ^۰	۰/۱۸ ^۰	۱	
۱۰	پرخاشگری	۰/۳۶ ^{۰۰}	۰/۶۲ ^{۰۰}	۰/۶۶ ^{۰۰}	۰/۳۳ ^{۰۰}	۰/۳۳ ^{۰۰}	۰/۱۶	۰/۴۳ ^{۰۰}	-۰/۳۵ ^{۰۰}	۰/۵۰ ^{۰۰}	۱

**P<0/01 *P<0/05

۰/۰۱ معنادار است. همچنین رابطه جهت‌گیری گفت‌و شنود ($r=-0/35$) با پرخاشگری کودکان منفی و در سطح ۰/۰۱ معنادار است.

برای پیش‌بینی پرخاشگری کودکان از روی مؤلفه‌های خشونت خانگی و الگوهای ارتباطی از رگرسیون گام به گام استفاده شد. که سه متغیر رویارویی با مشاخره والدین، رویارویی با خشونت در محله یا مدرسه، و جهت‌گیری همنوایی، معناداری خود را حفظ کرده و بقیه متغیرها از معادله حذف شدند. نتایج تحلیل رگرسیون در جدول ۳ گزارش شده‌اند.

با توجه به جدول ۲ رابطه رویارویی با خشونت پدر علیه مادر ($r=0/36$) ، رویارویی با خشونت در محله یا مدرسه ($r=0/62$)، رویارویی با مشاخره والدین ($r=0/66$)، درگیری کودک در خشونت والدین ($r=0/33$)، خشونت بزرگسالان علیه کودک ($r=0/33$)، رویارویی با خشونت از طریق استفاده از فناوری‌های تصویری خشونت‌بار ($r=0/43$)، و جهت‌گیری همنوایی ($r=0/50$) با پرخاشگری کودکان مثبت و در سطح

جدول ۳: خلاصه مدل رگرسیون، تحلیل واریانس و مشخصه‌های آماری رگرسیون پرخاشگری بر متغیرهای پیش‌بین

گام	مدل	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	P	R	R2	Δ R2
۱	رگرسیون	۲۲۲۹۵/۳۳۸	۱	۲۲۳۹۵/۳۳۸	۱۰۵/۷۷۹	۰/۰۰۱	۰/۶۶	۰/۴۳	۰/۴۳
	باقیمانده	۲۸۲۴۳/۶۰۴	۱۳۴	۲۱۰/۷۷۳					
۲	رگرسیون	۳۱۱۶۴/۴۶۰	۲	۱۵۵۸۲/۲۳۰	۱۰۶/۹۶۷	۰/۰۰۱	۰/۷۸	۰/۶۱	۰/۶۱
	باقیمانده	۱۹۳۷۴/۴۸۱	۱۳۳	۱۴۵/۶۷۳					
۳	رگرسیون	۳۲۸۶۱/۰۴۶	۳	۱۰۹۵۳/۶۸۲	۸۱/۷۹۱	۰/۰۰۱	۰/۸۰	۰/۶۴	۰/۶۴
	باقیمانده	۱۷۶۷۷/۸۶۹	۱۳۲	۱۳۳/۹۲۳					

گام ۱: متغیر پیش‌بین: رویارویی با مشاخره والدین

گام ۲: متغیر پیش‌بین: رویارویی با مشاخره والدین، مواجهه با خشونت در محله یا مدرسه

گام ۳: متغیر پیش‌بین: رویارویی با مشاخره والدین، مواجهه با خشونت در محله یا مدرسه، جهت‌گیری همنوایی

بر اساس نتایج جدول ۳ می‌توان نتیجه گرفت در تبیین پرخاشگری از روی متغیرهای پیش‌بین، مجموع متغیرهای پیش‌بین $R^2 = ۶۵$ از واریانس متغیر ملاک را پیش‌بینی می‌کنند؛ یعنی متغیرهای پیش‌بین ۶۵ درصد نمره پرخاشگری را تبیین می‌کنند. رویارویی با مشاگره والدین ۴۳ درصد، رویارویی با خشونت در محله یا مدرسه ۱۸ درصد، و جهت‌گیری همنوایی

۴ درصد از تغییرات پرخاشگری را پیش‌بینی می‌کنند. میزان F مشاهده شده برای متغیرهای پیش‌بین در سطح ۰/۰۰۱ معنادار است که این یافته نشان می‌دهد این سه متغیر به صورت معناداری قادر به پیش‌بینی پرخاشگری هستند. در جدول ۴ نیز ضرایب رگرسیون استاندارد نشده و استاندارد شده و بررسی معناداری این ضرایب، گزارش شده‌اند.

جدول ۴: ضرایب رگرسیون گام به گام پرخاشگری روی متغیرهای پیش‌بین

متغیر	B	خطای استاندارد b	β	t	معناداری
مقدار ثابت (a)	۵۸/۰۴	۴/۶۵		۱۲/۴۶	۰/۰۰۱
رویارویی با مشاگره والدین	۳/۹۱	۰/۵۰	۰/۴۴	۷/۷۹	۰/۰۰۱
رویارویی با خشونت در محله یا مدرسه	۲/۰۸	۰/۲۸	۰/۴۰	۷/۲۱	۰/۰۰۱
جهت‌گیری همنوایی	-۰/۴۹	۰/۱۳	۰/۲۰	۳/۵۵	۰/۰۱

با توجه به جدول ۴، اثر رویارویی با مشاگره والدین ($\beta = ۰/۴۴$)، رویارویی با خشونت در محله یا مدرسه ($\beta = ۰/۴۰$) بر پرخاشگری کودکان مثبت و در سطح ۰/۰۰۱ معنادار است. همچنین اثر جهت‌گیری همنوایی ($\beta = ۰/۲۰$) بر این متغیر مثبت و در سطح ۰/۰۵ معنادار است. با توجه به این یافته‌ها می‌توان گفت که با افزایش رویارویی کودک با مشاگره والدین، رویارویی با خشونت در محله یا مدرسه، و جهت‌گیری همنوایی، میزان پرخاشگری کودکان افزایش می‌یابد.

بحث و نتیجه‌گیری

مطالعه حاضر با هدف پیش‌بینی پرخاشگری کودکان بر اساس خشونت خانوادگی و الگوهای ارتباطی انجام شد. بر اساس نتایج به دست آمده، بین متغیرهای پیش‌بین (خشونت خانوادگی و الگوهای ارتباطی) و متغیر ملاک (پرخاشگری کودکان) رابطه معنادار وجود دارد؛ به طوری که رابطه رویارویی با خشونت پدر علیه مادر، رویارویی با خشونت در محله یا مدرسه، رویارویی با مشاگره والدین، درگیری کودک در خشونت والدین، و خشونت بزرگسالان علیه کودک، رویارویی با خشونت از طریق استفاده از فناوری‌های تصویری خشونت بار، و جهت‌گیری همنوایی با پرخاشگری کودکان، مثبت بوده و همچنین رابطه جهت‌گیری گفت‌و شنود با پرخاشگری کودکان، منفی و در سطح ۰/۰۱ معنادار بوده است. همچنین نتایج رگرسیون گام به گام نشان داد که ترکیب سه متغیر رویارویی با مشاگره والدین، رویارویی با خشونت در محله یا مدرسه، و

جهت‌گیری همنوایی بهترین پیش‌بینی‌کننده پرخاشگری کودکان هستند که در مجموع ۶۵ درصد واریانس آن را تبیین می‌کنند. نتایج به دست آمده در این مطالعه با یافته‌های پرز و همکاران مبنی بر وجود ارتباط بین متغیرهای اجتماعی و میزان پرخاشگری (۱۷)، هنبرگر و همکاران درباره رابطه منفی و معنادار میان عملکرد خانواده و پرخاشگری فیزیکی فرزندان (۲۴)، ایسکیوسا مبنی بر این که دانش‌آموزانی که اظهار به زورگویی می‌کردند، از سطح بالای زورگویی و بدرفتاری در محیط خانوادگی برخوردار بودند (۲۵)، و همچنین جوریلز و مک‌دونالد مبنی بر وجود رابطه بین خشونت مشاهده شده در خانواده و پرخاشگری و مشکلات سازش‌یافتگی کودکان (۲۶)، همسو است.

در تبیین این یافته‌ها می‌توان بیان کرد یکی از دلایل بسیار مهم پرخاشگری در کودکان، یادگیری است؛ یعنی کودکانی که الگوهای رفتاری پرخاشگرانه داشته‌اند، همانند الگوهای خود رفتار می‌کنند. چنانچه کودک، والدین یا همسالان و دوستانی در مدرسه و محله داشته باشد که عصبانی و پرخاشگر باشند، این رفتار توسط او یاد گرفته می‌شود. از آن جا که والدین و گروه همسالان دو گروه تأثیرگذار در زندگی کودکان محسوب می‌شوند، بنابراین بسیاری از رفتارها توسط آنها همانندسازی و از طریق یادگیری مشاهده‌ای فرا گرفته می‌شود. در مدرسه همواره دانش‌آموزانی هستند که بنا به دلایل متفاوت (مانند قدرت‌طلبی، خشونت و پرخاشگری، عدم همدلی و مهارت نداشتن در درک احساس دیگران) با انجام رفتارهای نامطلوب خود، دانش‌آموزان

ضعیف‌تر از نظر جسمانی یا ویژگی‌های شخصیتی را تحت سلطه خود در می‌آورند و با رفتارهایی مانند دعوا، تحقیر، هول دادن، و کتک زدن، آنان را به پیروی از خواسته‌های خود وادار کرده و از این طریق، خواسته‌ها و نیازهای خود را ارضا می‌کنند. دانش‌آموزانی که شخصیت قلدری دارند، از اختلال عملکرد خانواده بالا و حمایت اجتماعی پایین برخوردار هستند. در واقع این دانش‌آموزان به دلیل تجربه الگوهای نامناسب در خانواده از اعتماد به خود پایین‌تر برخوردار بوده و از زورگویی استفاده می‌کنند. همچنین هرچه خانواده‌ها در عملکردهای خود مانند حل مسئله و شیوه‌های ارتباطی، ناکارآمد باشند، کودکانشان پرخاشگری بیشتری را نشان می‌دهد (۲۵).

از سویی دیگر گاهی کودکان در مدرسه قربانی خشونت می‌شوند و این قربانی شدن باعث می‌شود که خود آنها نیز رفتار خشونت‌آمیز را به دیگر کودکان نشان دهند. پر واضح است احتمال بروز رفتارهای پرخاشگرانه در کودکانی که در محله‌های ناامن زندگی می‌کنند و کودکانی که به مدرسی با شرایط ناامن می‌روند یا دوستانی دارند که با آنها پرخاشگرانه برخورد می‌کنند، بیشتر است (۱۷). بر این اساس می‌توان تأکید کرد که کودکان با چشمان خود می‌آموزند؛ یعنی آنچه را مشاهده می‌کنند، یاد می‌گیرند؛ حتی اگر آن رفتار به طور مستقیم در مورد خود آنها، انجام نشود.

در کنار گروه همسالان، والدین نیز منبع تأثیرگذاری بر عملکرد فرزندان هستند؛ در محیطی که جو خانوادگی مملو از تعارض، درگیری، انتقاد، توهین، و کمبود محبت است، این رفتارها ممکن است با در نظر نگرفتن عواقب آن از سوی والدین، به رفتارهای پرخاشگرانه منجر شود (۱۷). در خانواده‌های دارای جهت‌گیری همنوایی، ارتباط خانوادگی به گونه‌ای است که فرزندان مجبور به پیروی از پدر و مادر و سایر بزرگسالان بوده و اجازه شرکت در بحث‌ها را ندارند. در این جهت‌گیری، ارتباطات به سمت یکسان نمودن ارزش‌ها، باورها، و نگرش‌ها تنظیم می‌شود (۲۳). پژوهشگران نشان داده‌اند برقراری یک محیط گرم و صمیمی در خانواده و روابط محبت‌آمیز بین والدین و فرزندان، عاملی در راستای کاهش پرخاشگری کودکان است (۲ و ۲۳).

همچنین در تبیین نقش پیش‌بینی کننده جهت‌گیری همنوایی با پرخاشگری کودکان می‌توان گفت خانواده‌های دارای جهت‌گیری

همنوایی پایین، دارای یک ساختار سلسله‌مراتبی هستند که جایگاه هر فرد در این ساختار، مشخص و معلوم است و فرزندان از اقتدار والدین خود تبعیت می‌کنند و اغلب در تفسیر و تبیین موقعیت‌ها به والدین خود وابسته هستند و در نتیجه ممکن است رشد مهارت‌های تصمیم‌گیری آنها، محدود شود. در خانواده‌های با الگوی ارتباطی همنوایی بالا به دلیل نگرانی از بحث و جدل و متزلزل شدن ارزش‌های حاکم بر خانواده، اعضای خانواده ناچار به همنوایی با نگرش‌ها و هنجارهای خانواده هستند و نمی‌توانند تعارضات خود را بروز دهند؛ در نتیجه انباشت تعارضات حل نشده به افزایش پرخاشگری منجر می‌شود. در الگوی ارتباطی همنوایی، زمانی که افراد خانواده به تابعیت از یک سری عقاید و باورهای از پیش تعیین‌شده باشند و اجازه اظهار نظر در مورد مسائل مختلف نداشته باشند و نظر آنان در زندگی نادیده گرفته شود، به قضاوت منفی در مورد زندگی خود دست می‌زنند و احتمال آنکه رفتارهای خودتخریبی و دگرتخریبی از خود نشان دهند، بیشتر شده و ممکن است اعتراض خود را به صورت رفتارهای پرخاشگرانه نشان دهند. در نهایت می‌توان بیان کرد که خشونت خانگی و الگوهای ارتباطی می‌توانند در پیش‌بینی پرخاشگری کودکان، نقشی مؤثر داشته باشند. بنابراین نتایج این پژوهش در مقایسه با سایر پژوهش‌ها می‌تواند در بازتعریف شیوه ارتباط درون‌خانوادگی، مفهوم تربیت و والدگری، همچنین تدوین بسته‌های آموزشی مدیریت خشم، و کاهش پرخاشگری کودکان، مورد استفاده قرار گیرد.

از محدودیت‌های پژوهش حاضر، مطالعه بر روی دامنه سنی مشخص (دوره دوم دبستان) و استفاده از ابزار خودگزارش‌دهی بود. انجام پژوهش‌های مشابه با رفع مشکلات روش‌شناختی این مطالعه، می‌تواند بر دقت و تعمیم‌دهی نتایج این مطالعه بیفزاید. همچنین پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آینده پس از شناسایی کودکان پرخاشگر، اثربخشی آموزش مهارت‌های بین‌فردی با روش‌های مختلف بر کاهش پرخاشگری دانش‌آموزان، مورد بررسی قرار گیرد. از آنجایی که نتایج این پژوهش، تأییدی است بر نقش مشاهده و الگوبرداری از رفتار و الگوهای ارتباطی در خانواده‌ها در ایجاد رفتار پرخاشگرانه؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود در جلسات آموزش خانواده در مدارس، با آموزش مهارت‌های ارتباطی، الگوهای تعاملی، و همچنین مدیریت خشم و شیوه مناسب بیان عصبانیت،

به ایجاد جوّ تعاملی سالم در خانواده‌ها کمک کرد تا بتوان کودکان را در تأثیرپذیری کمتر از رویارویی با خشونت، یاری کرد. همچنین می‌توان از نتایج به‌دست آمده در این مطالعه در تدوین بسته‌های مداخله‌ای بومی برای پیشگیری و کاهش مشکلات رفتاری کودکان بهره گرفت. بدین ترتیب انجام پژوهشی مشابه برای گروه کودکان با سن پایین‌تر از طریق مشاهده و مصاحبه فردی به تعمیم‌دهی نتایج و تدوین بسته مداخله‌ای جامع‌تر، کمک می‌کند.

تشکر و قدردانی: این پژوهش برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد آقای حاجی اشرفی در رشته مشاوره خانواده دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت با

راهنمایی دکتر ژاله رفاهی است که در شورای پژوهشی شماره ۳۳۸ به تاریخ ۱۳۹۷/۱۲/۸ به تصویب رسیده است. همچنین مجوز اجرای آن بر روی افراد گروه نمونه از سوی اداره آموزش و پرورش ناحیه یک شهر شیراز با شماره نامه ص/۱۳۹۷/۱۲/۱۴ مورخ ۲۳۰۱/۹۷۲۱۸۲۸/۱۲ صادر شده است. بدین وسیله از مسئولان اداره آموزش و پرورش مخصوصاً کارشناس حراست اداره که هماهنگی با مدارس جهت اجرای این پژوهش را انجام دادند و همچنین از کادر اداری و مربیان مدارس و افراد نمونه که در اجرای این طرح به ما کمک کردند، تشکر و قدردانی می‌شود.

تضاد منافع: این پژوهش برای پژوهشگران هیچ گونه تضاد منافی نداشته است.

References

1. Mohamed Amin, F, Behalik S.G, E 1 Soreety WH. Prevalence and Factors Associated with Aggression among Preschool Age Children at Baraem Bader Nursery School in Al-Asher 10th of Ramadan city, Egypt. *Life Sci J*. 2011; 8(4):929-38. [\[Link\]](#)
2. Liu J, Cheng H, Leung PW. The application of the Preschool Child Behavior Checklist and the Caregiver-Teacher Report form to Mainland Chinese children: Syndrome structure, gender differences, country effects, and inter-informant agreement. *Journal of abnormal child psychology*. 2011 Feb 1; 39(2):251-64. [\[Link\]](#)
3. Matsuura N, Hashimoto T, Toichi M. Correlations among self-esteem, aggression, adverse childhood experiences and depression in inmates of a female juvenile correctional facility in Japan. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*. 2009 Aug; 63(4):478-85. [\[Link\]](#)
4. Jenkins L.N, Demaray M.K. Social support and self-concept in relation to peer victimization and peer aggression. *Journal of School Violence*. 2012 Jan 1; 11(1):56-74. [\[Link\]](#)
5. Zimmer-Gembeck M.J, Nesdale D, McGregor L, Mastro S, Goodwin B, Downey G. Comparing reports of peer rejection: Associations with rejection sensitivity, victimization, aggression, and friendship. *Journal of adolescence*. 2013 Dec 1; 36(6):1237-46. [\[Link\]](#)
6. Smith PK, Hart CH, editors. *The Wiley-Blackwell handbook of childhood social development*. Chichester, West Sussex: Wiley-Blackwell; 2011. [\[Link\]](#)
7. van Lier P.A, Vitaro F, Barker E.D, Brendgen M, Tremblay R.E, Boivin M. Peer victimization, poor academic achievement, and the link between childhood externalizing and internalizing problems. *Child development*. 2012 Sep; 83(5):1775-88. [\[Link\]](#)
8. Street N.W, McCormick M.C, Austin S.B, Slopen N, Habre R, Molnar B.E. Sleep duration and risk of physical aggression against peers in urban youth. *Sleep health*. 2016 Jun 1; 2(2):129-35. [\[Link\]](#)
9. Perry K.J, Price J.M. The role of placement history and current family environment in children's aggression in foster care. *Journal of child and family studies*. 2017 Apr 1; 26(4):1135-50. [\[Link\]](#)
10. Al-Yagon M. Maternal emotional resources and socio-emotional well-being of children with and without learning disabilities. *Family Relations*. 2010 Apr; 59(2):152-69. [\[Link\]](#)
11. Rogers K.N, Buchanan C.M, Winchell M.E. Psychological control during early adolescence: Links to adjustment in differing parent/adolescent dyads. *The Journal of Early Adolescence*. 2003 Nov; 23(4):349-83. [\[Link\]](#)
12. Eckenrode J, Campa M, Luckey D.W, Henderson C.R, Cole R, Kitzman H, Anson E, Sidora-Arcoleo K, Powers J, Olds D. Long-term effects of prenatal and infancy nurse home visitation on the life course of youths: 19-year follow-up of a randomized trial. *Archives of pediatrics & adolescent medicine*. 2010 Jan 4; 164(1):9-15. [\[Link\]](#)
13. Bogat G.A, DeJonghe E, Levendosky A.A, Davidson W.S, von Eye A. Trauma symptoms among infants exposed to intimate partner violence. *Child abuse & neglect*. 2006 Feb 1; 30(2):109-25. [\[Link\]](#)
14. O'Toole S, Benson A, Lambert V, Gallagher P, Shahwan A, Austin JK. Family communication in the context of pediatric epilepsy: A systematic review. *Epilepsy & Behavior*. 2015 Oct 1; 51:225-39. [\[Link\]](#)
15. Miller PH. Piaget's theory: Past, present, and future. [\[Link\]](#)
16. Nazir S, Saeed S, Sohail MM, Sher F, Azhar Z, Safdar MR. Parental Conflict And Its Effects On Youth Self Esteem (A Study At University Of Punjab). *International Journal of Asian Social Science*. 2012; 2(9):1392-400. [\[Link\]](#)
17. Pérez-Fuentes MD, Molero Jurado MD, Barragán Martín AB, Gázquez Linares JJ. Family functioning, emotional intelligence, and values: Analysis of the relationship with aggressive behavior in adolescents. *International journal of environmental research and public health*. 2019 Jan; 16(3):478. [\[Link\]](#)
18. Skripkauskaitė S, Hawk S.T, Branje S.J, Koot H.M, van Lier P.A, Meeus W. Reactive and proactive aggression: Differential links with emotion regulation difficulties, maternal criticism in adolescence. *Aggressive Behavior*. 2015 May; 41(3):214-26. [\[Link\]](#)
19. Koerner AF, Fitzpatrick MA. Toward a theory of family communication. *Communication theory*. 2002 Feb 1; 12(1):70-91. [\[Link\]](#)
20. Fitzpatrick M.A. Family communication patterns theory: Observations on its development and application. *Journal of Family communication*. 2004 Oct 1; 4(3-4):167-79. [\[Link\]](#)
21. Koerner A.F, Maki L. Family communication patterns and social support in families of origin and adult children subsequent intimate relationships. *International association for relationship research conference 2004 Jul 22 (pp. 22-5)*. [\[Link\]](#)

22. Kagawa N. Influence of family communication patterns on adolescents' self-discrepancies and associated emotional and behavioral consequences. University of Minnesota; 2008. [\[Link\]](#)
23. Schrodtt P, Carr K. Trait verbal aggressiveness as a function of family communication patterns. Communication Research Reports. 2012 Jan 1; 29(1):54-63. [\[Link\]](#)
24. Henneberger A.K, Varga S.M, Moudy A, Tolan P.H. Family functioning and high risk adolescents' aggressive behavior: Examining effects by ethnicity. Journal of youth and adolescence. 2016 Jan 1; 45(1):145-55. [\[Link\]](#)
25. Eşkisü M. The relationship between bullying, family functions, perceived social support among high school students. Procedia-Social and Behavioral Sciences. 2014 Dec 23; 159:492-6. [\[Link\]](#)
26. Jouriles E.N, McDonald R. Intimate partner violence, coercive control, and child adjustment problems. Journal of interpersonal violence. 2015 Feb; 30(3):459-74. [\[Link\]](#)
27. Fiorillo D, McLean C, Pistorello J, Hayes S.C, Follette VM. Evaluation of a web-based acceptance and commitment therapy program for women with trauma-related problems: A pilot study. Journal of Contextual Behavioral Science. 2017 Jan 1; 6(1):104-13. [\[Link\]](#)
28. Doh H.S, Shin N, Kim M.J, Hong J.S, Choi M.K, Kim S. Influence of marital conflict on young children's aggressive behavior in South Korea: The mediating role of child maltreatment. Children and Youth Services Review. 2012 Sep 1; 34(9):1742-8. [\[Link\]](#)
29. Fidell L.S, Tabachnick B.G. Preparatory data analysis. Handbook of psychology. 2003 Apr 15:115-41. [\[Link\]](#)
30. Buss AH, Perry M. The aggression questionnaire. Journal of personality and social psychology. 1992 Sep; 63(3):452. [\[Link\]](#)
31. Samani S. Study of Reliability and Validity of the Buss and Perry's Aggression Questionnaire. IJPCP. 2008; 13 (4) :359-365[Persian] [\[Link\]](#)
32. Rafiey, H, Rahimy ,H, Vameghi, M, Sajadi, H. The validation of Violence Scale Child Exposure to Domestic. Social Welfare Quarterly, Volume:13 Issue: 51, 2014, PP 167 -187 [Persian] [\[Link\]](#)
33. Edleson J.L, Shin N, Armendariz K.K. Measuring children's exposure to domestic violence: The development and testing of the Child Exposure to Domestic Violence (CEDV) Scale. Children and Youth Services Review. 2008 May 1; 30(5):502-21. [\[Link\]](#)
34. Ritchie LD, Fitzpatrick MA. Family communication patterns: Measuring intrapersonal perceptions of interpersonal relationships. Communication research. 1990 Aug; 17(4):523-44. [\[Link\]](#)
35. Sabri, M., Fouladchang, M., Mohammadi Dahaghani, M., Golzar, H.R The relationship between family communication patterns dimensions and resilience in high school students: editing role of emotional intelligence. , 2015; 5(18): 109-128. [Persian] [\[Link\]](#)